

Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri: Mizaç ve Karakter Özelliklerinin Rolü

Teacher Candidates' Communication Skills: The Role of Temperament and Character

Zülal ERKAN*, Raşit AVCI**

Özet: Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının mizaç ve karakter özelliklerinin iletişim becerilerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Araştırmanın çalışma grubu, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören ve yaşları 18-32 arasında değişen 325 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmada İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği ve Mizaç ve Karakter Envanteri kullanılarak veri toplanmıştır. Analizler sonucunda iletişim becerilerinin yordayıcılarının toplam varyansa katkıları açısından sırasıyla karakter özelliklerinden “işbirliği” ve “kendini yönetme” ile mizaç özelliklerinden “sebat etme” ve “ödül bağımlılığı” olduğu belirlenmiştir. Tüm bu bulgular öğretmen adaylarının iletişim becerilerinde mizaç ve karakter özelliklerinin önemli rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İletişim becerileri, kişilik, mizaç, karakter.

Abstract: The purpose of the present study was to evaluate whether the temperament and character traits of pre-service teachers can serve to predict their communication skills. The study group consisted of 325 pre-service teachers between the ages of 18-32 years, who were receiving their education at the Mersin University Faculty of Education. Data collection during the study was performed by using the Communication Skills Assessment Scale and the Temperament and Character Inventory. According to the analysis results, the most significant communication skill predictors in regards to their contribution to the total variance were the “cooperation” and “self-management” character traits, and the “persistence” and “reward dependence” temperament traits. The study results indicated that temperament and character traits both play an important role in the communication skills of pre-service teachers.

Key Words: Communication skills, personality, temperament, character.

GİRİŞ

Canlılar varlıklarını sürdürebilmeleri için şüphesiz iletişim kurmak zorundadırlar. İletişim, duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Batlaş ve Batlaş, 1992). İletişimin ana amacı çevre üzerinde etkin olma, başkalarında davranış, tutum geliştirmek ve değiştirmektir (Altıntaş ve Çamur, 2013). Psikoloji alan yazınında sosyal etkileşim, sosyal iletişim, iletişim ve kişiler arası iletişim terimlerinin birbirleri yerine, bazen de farklı anlamlarda kullandıkları görülmektedir. Kişiler arası iletişim genellikle kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişim türüdür. Bir iletişim biçiminin kişiler arası iletişim olabilmesi için; (a) iletişime giren bireylerin bir yakınlık içinde ve yüz yüze olması, (b) kişiler arasında tek yönlü değil karşılıklı bir mesaj alışverişi olması, (c) iletilen mesajların sözlü ve sözsüz olması gerekmektedir (Altıntaş ve Çamur, 2013).

İletişim ile ilgili yapılan tanımlara göre iletişim, mesajı veren ve mesajın veriliş biçimi öğelerinden oluşmaktadır. İletişimde mesajın veriliş biçimi, sözel olmayan mesajlar iletişimin niteliğini artırmaktadır. Kullanılan iletişim kurma yolları, kişiler arası ilişkilerin etkinliğini artırıcı veya azaltıcı olabilmektedir (Korkut, 1996). İletişim becerileri sözel olan ve olmayan mesajlara duyarlılık, etkili olarak dinleme ve etkili olarak tepki verme biçiminde özetlenebilmektedir (Baker ve Shaw, 1987; Egan, 1994, Akt. Korkut, 2005).

* Yrd. Doç.Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Mersin, zulaler@yahoo.com

** Yrd. Doç.Dr., Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muğla, rasitavci@gmail.com

İletişim becerisi gelişmiş bireylerden kendisine yöneltilen uyarı, eleştiri ya da şikâyetleri çok yönlü değerlendirebilme ve anlam verebilme yeteneğine sahip olmaları beklenmektedir (Özer, 1998). Kişiler arası sorunların büyük bir çoğunluğu da iletişime dayanmaktadır. İletişimin sağlıklı olması, kişiler için ilişkilerin derin, anlamlı ve doyurucu olmasını sağlarken; sağlıklı olması anlaşılma duygusu veya yalnızlıktan başlayarak, çok daha derin sorunlara kadar gidebilen bir sıkıntı kaynağı oluşturmaktadır (Korkut, 1996).

İnsanlar başkalarıyla bir arada olabilmek onları anlayabilmek, kendilerini anlayabilmek ve etkileyebilmek yani toplumsallaşabilmek için iletişim kurar ve bu yolla kişiliklerini de tanımlama fırsatını kazanırlar (Koçel, 2010). Öğretmenlerin öğrencileriyle iletişim kurabilmeleri oldukça önemlidir. Öğrencileriyle etkili iletişim kuran öğretmenler öğrencilerini daha iyi anlar, kabul eder ve onlarla ilgili olumlu duygulara sahip olurlar. Dolayısıyla öğrenciler de öğretmenlerine ve akranlarına karşı daha olumlu tutum ve davranış geliştirirler (Kısaç, 2007). Bu kapsamda öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkilerinin onların sosyal ve akademik başarılarını yordadığını gösteren çalışmalara sıkça rastlamak mümkündür (Hamre ve Pianta, 2001; Lerner, Lerner ve Zabski, 1985; Pianta, 1999). Özellikle olumlu öğretmen öğrenci ilişkileri, sıkıntılı durumlarla müzakere etme becerilerini geliştirmelerine ve kullanmalarını sağlar (La Paro, Pianta ve Stuhlman, 2004; Pianta, 1999). Öte yandan öğretmen ve öğrenci arasındaki olumlu ilişki, çocukların sosyal ve akademik gelişimleri açısından koruyucu bir faktördür (Baker, 2006; Birch ve Ladd, 1997; Pianta, Nimetz ve Bennett, 1997; Valiente, Lemery-Chalfant, Swanson, ve Reiser, 2008). Özellikle bu tip ilişkiler öğretmenler tarafından düşük düzeyde çatışma ve bağımlılık ile yüksek düzeyde yakınlık olarak algılanmaktadır (Pianta, 1999). Öğretmenleriyle aralarında bu tip ilişki bulunan çocukların öğretmenlerini güven kaynağı olarak görebilmektedirler (Pianta, 1999). Bütün bu süreçler öğretmen ve öğrenci arasında etkili bir iletişim kurulması sonucunda öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde değişim yaşadıklarını gösterir niteliktedir. Bununla birlikte eğitimde, dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, grup içinde duyguları anlama, duygularını ifade edebilme vb. özelliklerin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir (Dilekmen, Başçı ve Bektaş, 2008). Dolayısıyla öğrencilere kazandırmak istenen bir takım özelliklerin öncelikle öğretmenlerde var olmasını sağlamak gerekmektedir (Totan, Aysan ve Bektaş, 2010). Sonuç olarak öğretmenlerin bu tarzdaki davranışları öğrencilerin sosyal yeterlik becerilerini geliştirmelerinde model olabilir ve bir temel oluşturabilir (Rudasill ve Rimm-Kaufman, 2009).

Bireylerin etkili iletişim becerisine sahip olması birçok faktörden etkilenmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri de hiç kuşkusuz ki sahip oldukları kişilik özellikleridir. Ancak, sıkça kullanılmasına, bilimsel olarak incelenmesine ve açıklanmasına yönelik farklı yaklaşımların bulunmasına rağmen “kişilik” sözcüğünün üzerinde anlaşmaya varılmış genel bir tanımı yoktur (İnanç ve Yerlikaya, 2008). Kişilik, bireyi başkalarından ayıran, bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünüdür. Duygularımız, yeteneklerimiz, güdülerimiz, mizacımız (huyumuz), sosyal, fiziksel-psikomotor ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız, tutumlarımız, görüşlerimiz vb. özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur. Kişilik, insan davranışlarının tüm yönlerini kapsayan bir kavramdır (Senemoğlu, 2013).

Bu çalışmada Cloninger’in psikobiolojik kişilik kuramı temel alınmıştır. Cloninger, kişiliğin iki temel bileşeni olarak, mizaç ile karakterdeki normal ve anormal varyasyonları açıklayan boyutsal bir psikobiolojik kişilik modeli geliştirmiş ve tanımlamıştır. Cloninger’in psikobiolojik kişilik kuramı yenilik arayışı; zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı ve sebat etme üzere dört boyutlu bir mizaç ile kendini yönetme, işbirliği yapma ve kendini aşma olmak üzere üç karakter boyutunu içermektedir. Mizaç, duygusal uyarılara doğuştan yapısal olarak belli bir şekilde otomatik tepki gösterme eğilimi; karakter ise, bireyin göreceli olarak değişmeyen, nesnel olarak gözlenebilen davranışları ve öznel olarak bildirilen iç deneyimleri olarak tanımlanmaktadır. Karakter, bireyin yaşam tarzı veya davranış şekli olarak çevresi ile karşılıklı ilişkileri devam ettirmek için bilinçli ya da bilinç dışı geliştirdiği tepki ve yanıt davranışlarını da içerir (Cloninger, 1987; Cloninger, Przybeck, Svrakic ve Wetzel, 1994). Karakter özellikleri mizaç özelliklerinden farklı olarak kültürel bileşenleri içermektedir

(Cloninger, 1987). Kişilik özellikleri kişiler arası ilişkileri sürdürmede önemli bir rol oynamaktadır (Asendorpf ve Wilpers, 1998; Fitness ve Curtis, 2005). Yiğit ve Deniz (2012) polisler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada beş faktörlü kişilik özellikleri ile iletişim becerileri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada duygusal dengesizlik ile iletişim becerileri arasında olumsuz; dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmektedirler.

McCroskey, Heisel ve Richmond (2001) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, iletişim özellikleriyle mizaç özellikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada 13 farklı kişilik özelliği ile iletişim arasında güçlü bir ilişki bulmuşlardır. Bu kişilik özelliklerinin mizaç özelliklerinin bir ya da birden fazlasıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Öğretmenin eğitimi, kişilik ve mizaç özelliklerinin içinde bulunduğu elementlerin, eğitimde öğretmenin sözel ve sözel olmayan iletişim tercihlerini etkilemektedir. Öğretmenin mizaç özellikleri, öğrenciler tarafından gözlenen öğretmen iletişim davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin iletişim davranışlarına ilişkin öğrenci algılamaları ve öğretmenin güvenilirlik ve görev çekiciliği (task attractiveness) kaynağı olmasıyla ilgili öğrenci değerlendirmesi, eğitimin sonuç değişkenleriyle (öğrencinin olmaması, etkili öğrenme, öğretmen değerlendirmesi) ilişkili olduğu belirtilmektedir (McCroskey, Valencic ve Richmond, 2004).

Öğrenciler öğretmenin yalnızca bilgisinden değil, onun tüm kişiliğinden tutumlarından, davranışlarından, ilgilerinden, ihtiyaçlarından, değerlerinden ve benzeri özelliklerinden etkilenmektedir (Bektaş, 2012). Öğretmenlik hem mesleği icra eden kişilerin hayatını hem de hizmet verdiği öğrenci ve aileleri etkileyen bir meslektir (Totan, Aysan ve Bektaş, 2010). Alan yazın taramasında öğretmenlerin öğrencilerle kurdukları iletişimin önemli olduğu görülmektedir (Hamre ve Pianta, 2001; Lerner, Lerner ve Zabski, 1985; Pianta, 1999). Bu çerçevede ülkemizde öğretmen adaylarının iletişim becerileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın bu alanda önemli bir eksikliği gidereceği ve yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada öğretmen adaylarının mizaç ve karakter özellikleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişki ve mizaç ve karakter özelliklerinin öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin yordanmasına yaptıkları katkı incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma, var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkileri incelemek için ilişki tarama modelinden yararlanılmıştır. İlişki tarama modellerinde iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığı ya da miktarı belirlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2002).

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe öğretmenliği, psikolojik danışma ve rehberlik, sınıf öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği, matematik ve fen bilgisi öğretmenliği bölümlerine devam eden 137'si (% 42.2) erkek, 188'i (% 57.8) kız toplam 325 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 18-32 yaşları arasında değişmektedir. Yaş ortalamasının da 22.17 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin gelir düzeyleri incelendiğinde ise, 69'unun (% 21.2) düşük, 252'sinin (% 77.5) orta ve 4'ünün (% 1.2) yüksek sosyo-ekonomik düzeyden geldikleri görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan bu form, araştırma katılımcılarının cinsiyet, yaş, okudukları alan ve gelir düzeyleri gibi değişkenleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ): Korkut (1996) tarafından geliştirilen ölçek, bireylerin iletişim becerilerini nasıl değerlendirdiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. 5 dereceli Likert tipi bir ölçek olan İBDÖ, 25 ifadeden oluşmaktadır. Ölçek hiçbir zamandan (1) her zamana (5) doğru puanlanmaktadır (Korkut, 1997).

Ölçekten elde edilen yüksek puan bireylerin kendi iletişim becerilerini olumlu yönde değerlendirdikleri anlamına gelmektedir. Lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçek tek boyutlu bir yapıda olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmada kız ve erkeklerin iletişim becerileri puan ortalamaları karşılaştırılmış ve alan yazınla tutarlı bir biçimde (Ceylan, 1993) anlamlı farklılık bulunmuştur ($t= 3.00$; $p< .01$). Yetişkinler için ana babalarla yapılan benzer ölçekler geçerliği için, İBDÖ ile Empatik Eğilim Ölçeği (Dökmen, 1988) arasında .58 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Test tekrar test yöntemi ile yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı lise örneklemini için .76 ($p<.001$), yetişkin örneklemini için ise .69 ($p<.001$) olarak elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise .80 ($p<.001$) olarak bulunmuştur (Korkut, 1996; 1997).

Mizaç ve Karakter Envanteri (MKE): MKE, 240 maddeden oluşmakta ve doğru-yanlış biçiminde doldurulmaktadır. Ölçeğin mizaç özellikleri yenilik arayışı (40 madde), zarardan kaçınma (35 madde), ödül bağımlılığı (24 madde) ve sebat etme (8 madde) olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Karakter özellikleri ise kendini yönetme (44 madde), işbirliği yapma (42 madde) ve kendini aşma (33 madde) olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır (Cloninger, Przybeck, Svrakic ve Wetzel, 1994).

MKE'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Köse ve diğerleri (2004) tarafından yapılmıştır. Herhangi bir ruhsal rahatsızlık tedavisi görmemiş sağlıklı 683 kişi üzerinde yapılan geçerlik güvenilirlik çalışmasında mizaç boyutunda, Türk toplumu ortalama yenilik arayışı, ödül bağımlılığı puanları Amerikan toplumu ortalamalarından anlamlı olarak düşük, zarardan kaçınma puanları Amerikan toplumu ortalama değerlerinden anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Karakter boyutunda; kendini yönetme, işbirliği yapma, kendini aşma puanları Amerikan toplumu ortalama değerlerinden anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur. Kendini yönetme ile zarardan kaçınma, işbirliği yapma ile ödül bağımlılığı ve işbirliği yapma ile kendini yönetme arasında anlamlı korelasyon bulunmuştur. Köse ve diğerleri (2004), Türkçe MKE ölçeklerinin Cronbach alfa değerleri mizaç boyutunda .60 ile .85, karakter boyutunda .82 ile .83 arasında olduğunu belirtmektedirler. Faktör analizi sonuçları da mizaç boyutunda yenilik arayışı ve zarardan kaçınma; karakter boyutunda ise işbirliği yapma ve kendini aşma alt ölçeklerinin oldukça güçlü faktör yapısına sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan ödül bağımlılığı ve sebat etmenin göreceli olarak daha zayıf faktör yük yapısına sahip olduğu saptanmıştır (Köse, 2004). Arkar ve diğerleri (2005) gerçekleştirdikleri çalışmada ise, mizaç özellikleri için Cronbach Alfa iç tutarlık kat sayısını .55 ile .84; karakter özellikleri için ise .80 ile .84 arasında olduğunu bildirmişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak için yukarıda belirtilen ölçeklere ek olarak bir adet yönerge eklenmiştir. Ayrıca verilerin toplanması sırasında, araştırmacı araştırmamanın amacı, ölçekler ve gönüllülük ilkesi hakkında bilgi vermiş ve öğrencilerden ölçeklerin üzerine adlarını yazmamaları istemiştir. Araştırmaların verileri 2011-2012 öğretim yılında eğitim fakültesi öğrencilerinden toplanmış ve ölçekleri yanıtlama süresi de yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada *aşamalı çoklu regresyon analizi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı* kullanılmıştır. Toplanan veriler SPSS (17.0) paket programı ile değerlendirilmiştir. Aşamalı regresyon analizi yapılmadan önce örneklemin “doğrusallık” ve “normallik” sayıltılarını karşıladığı belirlenmiştir. Bulguların anlamlı olup olmadığının değerlendirilmesinde .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

BULGULAR

Üniversite öğrencilerinde iletişim becerilerini yordayan mizaç ve karakter özelliklerini belirleyebilmek amacıyla yapılan aşamalı regresyon analizinden önce değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Araştırmada veriler alt ölçeklere göre toplam puanlar hesaplanıp her bir alt ölçekteki soru sayısı ve yapılan kodlamalara göre puanlar 0 ile 100 arasında standart toplam puana dönüştürülmüştür. Her bir alt ölçekte kodlamalar ve soru sayıları farklı olduğu için standartlaştırılmış toplam puanlar hesaplanarak korelasyon katsayısı hesaplanmış ve aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Ölçekteki toplam standart puan aşağıdaki formülle hesaplanmıştır [$Stp = (Sp - Nq) / (Maxp - Minp) \times 100$]. Tablo 1’de değişkenlerin aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında ise, çoklu eş doğrusallık (multicolinearity) sorununa yol açabilecek yükseklikte ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. İletişim	-							
2. Yenilik arayışı	.03	-						
3. Zarardan kaçınma	-.09	-.13*	-					
4. Ödül bağımlılığı	.30**	.06	.09	-				
5. Sebat etme	.29**	.28**	-.14*	-.06	-			
6. Kendi kendini yönetme	.33**	-.08	-.43**	.08	.27*	-		
7. İşbirliği yapma	.37**	-.09	-.16**	.43**	.22**	.41**	-	
8. Kendi kendini aşma	-.03	.11	-.00	.15**	.14*	-.09	-.05	-
\bar{X}	80.94	51.87	43.07	61.08	62.47	64.02	74.97	61.48
Ss	14.05	13.11	20.54	14.35	26.73	15.27	12.86	16.37

*p<.05, **p<.01

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile karakter özelliklerinden işbirliği yapma, kendini yönetme arasında ve mizaç özelliklerinden ödül bağımlılığı ve sebat etme arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır (p<.01).

Araştırmada üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan aşamalı regresyon analizinde ödül bağımlılığı, sebat etme, kendi kendini yönetme ve işbirliği yapma değişkenleri eşitliğe alınmıştır. Tablo 2’de iletişim becerilerinin yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Puanlarının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	ΔR^2	Standart hata	R ² değişim	F değişim	F regresyon	Beta	t
İşbirliği	.37	.14	13.47	.14	52.92**	52.92**	.17	2.82**
Kendini Yönetme	.42	.18	13.19	.04	14.95**	35.07**	.20	3.56**
Sebat Etme	.46	.21	12.97	.03	12.32**	28.26**	.20	3.62**
Ödül Bağımlılığı	.49	.24	12.72	.03	13.62**	25.43**	.19	3.69**

**p<.001

Öğretmen adaylarında mizaç ve karakter özelliklerinin (işbirliği, kendini yönetme, sebat etme ve ödül bağımlılığı) iletişim becerilerini ne düzeyde açıkladığını belirlemek için aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Aşamalı regresyon analizi sonuçlarına göre, iletişim becerilerinin en önemli yordayıcıları sırasıyla mizaç ve karakter özelliklerinden “işbirliği” [$F_{reg(1,325)} = 36.22$, p<.001], “kendini yönetme” [$F_{reg(2,324)} = 26.39$, p<.001], “sebat etme” [$F_{reg(3,323)} = 21.58$, p<.001] ve “ödül bağımlılığı”dır [$F_{reg(4,322)} = 32.98$, p<.001]. Bu dört değişkenin üniversite öğrencilerinde iletişim becerilerine ilişkin varyansı açıklama oranının %24 olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışma, öğretmen adaylarının iletişim becerilerini yordayan mizaç ve karakter özelliklerinin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular iletişim becerilerinin kazanılmasında mizaç ve karakter özelliklerinin önemli rol oynadığını göstermektedir. Mizaç özelliklerinden sebat etme ve ödül bağımlılığının, karakter özelliklerinden ise işbirliği ve kendini yönetmenin iletişim becerilerinin yordayıcıları arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Karakter özelliklerinden işbirliği yapma sosyal kabul, empati, yararlılık, sevecenlik ve erdemli ve vicdanlı olmak gibi bazı özelliklerden oluşmaktadır (Köse ve diğerleri, 2004). İşbirliği özelliği yüksek olan bireyler başkalarının hizmetinde olmaktan hoşlanan ve başkalarıyla mümkün olduğunca işbirliğine girmeye çabalayan empatik, hoşgörülü, merhametli, destekleyici, adil ve ilkel kişiler olduğu belirtilmektedir. Bu bireyler uyumlu ve dengeli ilişkiler geliştirmek için takım çalışmalarında ve sosyal gruplarda işlevseldir (Arkar, 2005). Dolayısıyla karakter özelliklerinde işbirliği boyutu yüksek çıkan bireylerin hoş görülü, empati yeteneği olan yararlı, sevecen ve erdemli olmaları beklenmektedir. Bu çalışmada da iş birliği yapmanın öğretmen adaylarının iletişim becerilerini en fazla yordayan değişken olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle bireylerin iletişim becerileri güçlü olmasında empatik eğilimin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Birey iletişim sırasında, karşıdaki kişinin kendini anlaması ve anlamaya çalıştığını fark ettiğinde, önemsendiği ve değerli olduğunu hissetmekte ve kendini daha kolay ifade edebilmektedir. Bu çerçevede çalışmalar hemşirelik öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda empatik eğilim ile iletişim becerileri arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (Kuzu, 2008; Arifoğlu ve Razi, 2011). Bununla birlikte bir başka çalışmada da (Tezer ve Arkar, 2013) işbirliği ile sosyal destek arasında olumlu yönde ve işbirliği ile yalnızlık arasında da olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bireylerin işbirliği karakter özelliğinin yüksek olması sonucunda sosyal ilişkilerinin daha iyi olabileceği ve işbirliği karakter özelliğinin düşük olması durumunda da yalnızlık yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir. Bu kapsamda bireyler başkalarıyla iyi iletişim kuramadıkları zaman yalnızlık yaşadıkları ifade edilebilir.

Öğretmen adaylarının iletişim becerilerini yordayan mizaç özelliklerinden bir diğeri de sebat etmedir. Bu kişilik özelliği ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular çelişkilidir (Levent, 2011; Tezer ve Arkar 2013). Levent (2011) sınıf öğretmenleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada iletişim becerilerinin alt boyutlarından olan empati ile kişilik özelliklerinden sebat etme arasında olumlu bir ilişki olduğunu bulmuştur. Öte yandan, Tezer ve Arkar (2013) gerçekleştirdikleri çalışmada sebat etme ile olumsuz sosyal ilişkiler, sosyal destek ve sosyal ağ arasında anlamlı ilişki olmadığını bildirmişlerdir. Yüksek sebatkârlığa sahip bireyler gayretli ve çalışkandır. Bir şey yapılacaksa gönüllük düzeyleri ve çalışma istekleri yüksektir. Ayrıca engellenme ve yorgunluk ortaya çıksa da davranışın devamlılığını sağlamak için kalıtsal bir yatkınlık gösterirler. Ek olarak ödüller aralıklı bir şekilde düzenlendiğinde ve beklenmedik olayla stabil olduğunda, sebat etme uyum sağlayıcı bir davranış olur (Arkar, 2005). Çelikten, Şanal ve Yeni, (2005) etkili bir öğretmende bulunması gereken özellikler arasında sabırlı davranma, olaylar karşısında dayanıklı olma ve duygularını kontrol edebilme gibi özellikler olduğunu bildirmişlerdir. Belirtilen bu özellikler aynı zamanda etkili iletişim becerileri açısından da önemli olduğu düşünülebilir. Kişiler farkında olmadan sürekli karşıdaki kişilerin sözünü keserler ise bu durum iletişim çatışmalarına neden olabilir (Dökmen, 2004). Bu çerçevede öğretmen adaylarının mizaç özelliklerinden sebat etmenin etkili iletişim kurmasını açıklayan faktörlerden birisi olduğu düşünülebilir.

Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının iletişim becerilerini yordayan bir diğer değişken de karakter özelliklerinden kendini yönetmedir. Tezer ve Arkar (2013) karakter özelliklerinden kendini yönetme ile sosyal destek ve sosyal ağa sahip olma arasında da olumlu yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bu kapsamda iletişim becerileri yüksek olan bireylerin sosyal ağlarının da geniş olacağı ve dolayısıyla da karakter özellikleri ile ilgili bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik gösterdiği belirtilebilir. Bununla birlikte aynı çalışmada yalnızlık ile kendini yönetme arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kendini

yönetme düzeyi yüksek kişiler, liderlik fırsatı buldukları zaman, olgun, güçlü, kendine yeten, sorumlu, güvenilir, hedef yönelimli, yapıcı ve bütünleşmiş olma gibi bir takım kişisel özellikleri göstermektedirler. Ek olarak bu tip kişilik özellikleri yüksek olan bireylerin benlik saygıları ve kendine güvenleri de yüksektir (Arkar, 2005). Erözkan (2005) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada benlik saygısının iletişim becerilerinin yordayıcısı olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Er ve Gürkan (2008) araştırma görevlilerinin benlik saygısı ile iletişim becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Dolayısıyla yüksek düzeyde benlik saygısına sahip olan üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin de yüksek düzeyde olduğu düşünülebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının iletişim becerilerini açıklayan bir diğer mizaç boyutu da ödül bağımlılığıdır. Bu bulgu alan yazında başka gruplarda yapılan çalışmalarla tutarlık göstermektedir (Tezer ve Arkar, 2013). Tezer ve Arkar (2013) ödül bağımlılığı ile yalnızlık arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Bu kapsamda bireylerdeki yalnızlığın artması ödül bağımlılığının düştüğünü ortaya koymaktadır. Ödül bağımlılığı mizaç özelliği yüksek olan kişilerde müşfik, sevecen, duyarlı, bağımlı ve sosyal olma özellikleri ön plana çıkmaktadır. Diğer bireylerle iletişime açıktırlar ve girdikleri sosyal ortamlarda sosyal ilişki ararlar (Arkar, 2005). Sosyal bireyler başkalarıyla daha fazla zaman geçirerek yeni ilişkiler oluşturmak amacıyla aktif bir biçimde fırsatlar yaratabilirler (Diener, Larsen, ve Emmons, 1984). Ayrıca bu ödül bağımlılığı yüksek bireyler sıcak sosyal ilişki kurabilirler ve başkalarının duygularının anlaşılmasını kolaylaştıran ipuçlarına duyarlılık gösterebilirler (Arkar, 2005). Bu çerçevede bu mizaç özelliğine sahip bireylerin empati yeteneklerinin de yüksek olacağı düşünülebilir. Kişilerin empati kurabilmesi onların iletişim becerilerini de arttırmaktadır (Kuzu 2008; Arifoğlu ve Razi, 2011). Dolayısıyla ödül bağımlılığı öğretmen adaylarının iletişim becerilerini yordayan bir mizaç özelliği olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada iletişim becerileriyle karakter ve mizaç özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran bu bulgular, seçilen öğretmen adayları ile sınırlılık göstermektedir. Farklı çalışma gruplarında gerçekleştirilecek çalışmalar ile daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir. Ayrıca iletişim becerinin yanı sıra sosyal beceri, empati, sosyal destek gibi farklı alt boyutları ile mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkiler de incelenebilir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan yola çıkıldığında, öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin en önemli yordayıcılarının mizaç özelliklerinden ödül bağımlılığı ve sebat etme; karakter özelliklerinden ise, işbirliği ve kendini yönetme olduğu görülmektedir. Bu kapsamda öğretmen adaylarının seçiminde (Eğitim Fakültesi ve Pedagojik Formasyon öğrencisi seçimlerinde) merkezi sınavlarla birlikte iletişim, mizaç ve karakter özelliklerinin saptanması da dikkate alınabilir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, E. ve Çamur, D. (2013). *Sözsüz iletişim: Beden dili*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Arifoğlu, B. ve Razi, G. S., (2011), Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(1),7-11.
- Arkar, H. (2005). Cloninger'in psikobiyolojik kişilik kuramı. *Türk Psikoloji Bülteni*, 36, 82-94.
- Arkar H, Sorias O, Tunca Z., Şafak, C., Alkın, T., Akdede, B. B., Şahin, S. Akvardar, Y., Sarı, A. Özerdem, A., ve Cimilli, C. (2005). Mizaç ve karakter envanteri'nin Türkçe formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16, 190-204.
- Asendorpf, J. B & Wilpers S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 1531-1544.
- Batlaş, Z. ve Batlaş, A. (1992). *Bedenin dili*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Baker, J.A. (2006). Contributions of teacher-child relationship positive school adjustment during elementary school. *Journal of School Psychology* 44, 211-229.
- Bektaş, S. Ç. (2012). *Öğretmenlerin kişilik özellikleri, kişisel sağlık davranışları ve depresif belirtileri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.

- Birch, S. H. & Ladd, G. W. (1997). The teacher–child relationship and children’s early school adjustment, *Journal of School Psychology*, 35, 61–79.
- Ceyhan, A. A. (1993). *Anababaların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Cloninger C. R. (1994). Temperament and personality. *Curr Opin Neurobiol*, 4, 266-73.
- Cloninger C.R., Przybeck T.R., Svrakic D.M., & Wetzel R.D. (1994). *The temperament and character inventory (TCI): A guide to its development and use*. St. Louis: Washington University Center for Psychobiology of Personality. Department of Psychiatry, Washington University School of Medicine.
- Cloninger, C.R. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants: A proposal. *Archives of General Psychiatry*, 44, 573-588.
- Çelikten, M., Şanal, M., ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 207-237.
- Diener, E., Larsen, R. J. & Emmons, R. A. (1984). Person X Situation interaction: Choice of situations and congruence response models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 580-592.
- Dilekmen, M., Başçı, Z., ve Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin iletişim becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 223-231.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(2), 155-190. doi: 10.1501/Egifak_0000000999
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim çatışmaları ve empati* (18. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Er, O., K. ve Gürkan, U. (2008). *Araştırma görevlilerinin iletişim becerileri ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi*. XVII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulan bildiri, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya.
- Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini etkileyen faktörler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 135-150.
- Fitness, J., & Curtis, M. (2005). Emotional intelligence and the Meta-Moodscale: Relationships with empathy, attributional complexity. *E-Journal of Applied Psychology*, 1, 50-62.
- Hamre, B., Pianta, R. (2001). Early teacher–child relationships and the trajectory of children’s school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72, 625–638.
- İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kısaç, İ. (2007). Öğretmen öğrenci iletişimi. E. Karip (Edt), *Sınıf yönetimi* içinde (s.111-129). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Koçel, T., (2010). *İşletme yöneticiliği* (12. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Korkut, F. (1996). İletişim becerileri değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 18-23.
- Korkut, F. (1997). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmeleri. *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*. Cilt. 4. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.
- Korkut, F. (2005). Yetişkinlere yönelik iletişim becerileri eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 143-149.
- Köse, S., Sayar, K., Ak, D., Aydın, N., Kalelioğlu, Ü., Kırpınar, D., Reeves, R. A., Przybeck, T. R. ve Cloninger, C. R. (2004). Mizaç ve karakter envanteri (Türkçe TCI): Geçerlik, güvenilirliği ve faktör yapısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 14(3), 107-131.
- Kuzu, A., (2008), *Hemşirelik öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerilerinin eşdeğer öğrenim gören öğrencilerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- La Paro, K. M., Pianta, R. C. & Stuhlman, M. (2004). The Classroom assessment scoring system: findings from the prekindergarten year. *The Elementary School Journal*, 104, 409–426.

- Lerner, J. V. Lerner, R. M. & Zabski, S. (1985). Temperament and elementary school children's academic performance: A test of 'goodness-of-fit' model. *Journal of Child Psychology*, 26 125–136.
- Levent, B. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin iletişim becerilerine etkisi* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- McCroskey, J. C., Heisel, A. D., & Richmond, V. P. (2001). Eysenck's BIG THREE and communication traits: Three correlational studies. *Communication Monographs*, 68, 360-366.
- McCroskey, J. C., Valencic, K. M., & Richmond, V. P. (2004). Toward a general model of instructional communication. *Communication Quarterly*, 53, 197-210.
- Özer, K., (1998). *İletişimsizlik Becerisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pianta, R. C. (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. Washington: American Psychological Association.
- Pianta, R. C. Nimetz, S. L. & Bennett, E. Mother-child relationships, teacher-child relationships, and school outcomes in preschool and kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly* 12, 263–280.
- Reif, A., & Lesch K. P. (2003). Toward a molecular architecture of personality. *Behavior Brain Research*, 139, 1-20.
- Rudasill, K. M., & Rimm-Kaufman, S. E. (2009). Teacher-child relationship quality: The roles of child temperament and teacher-child interactions. *Early Childhood Research Quarterly* 24 (2) 107–120. doi:10.1016/j.ecresq.2008.12.003
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya* (23. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tezer, N. ve Arkar, H. (2013). Sosyal ilişkilerde kişilik özellikleri etkili mi? Sosyal ağ, yalnızlık ve algılanan sosyal desteğin aracı etki olarak incelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14, 46-52.
- Totan, T., Aysan, F. ve Bektaş, M. (2010). Öğretmen adaylarının mizaç, karakter ve kimlik özellikleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 19–43.
- Valiente, C., Lemery-Chalfant, K., Swanson, J. & Reiser, M. (2008). Prediction of children's academic competence from their effort full control, relationships, and classroom participation. *Journal of Educational Psychology*, 100, 67–77.
- Yeşilyaprak, B. (1986). Üniversite gençliğinin psikolojik sorunları. *Psikoloji Dergisi*, 20, 82.
- Yiğit, R. ve Deniz, M. E. (2012). Polislerin iletişim becerilerinin beş faktör kişilik özellikleri ve empatik eğilimlerine göre incelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(3), 67-84.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

According to its current definition, communication consists of components regarding the manner in which messages are conveyed and received. The manner in which messages are conveyed – in other words, the non-verbal components – contribute favorably to the overall characteristics of communication. The methods and approaches used in communication can either contribute to or reduce the effectiveness of interactions between individuals (Korkut, 1996). The presence of effective communication skills in an individual depends on a large number of factors. One of the most important of these factors is individual personality traits.

The present study was based on Cloninger's psychobiological theory of personality. Cloninger has developed and defined a dimensional psychobiological personality model that describes the normal and abnormal variations in temperament and character. Cloninger's psychobiological theory of personality is based on four dimensions of temperament, which are "novelty seeking," "harm avoidance," "reward dependence," and "persistence;" and three dimensions of character, which are: "self-directedness," "cooperation," and "self-transcendence". Temperament is defined as individuals' specific and automatic reactions to

emotional stimuli that are present since birth; while character is defined as the relatively unchanging and objectively observable behaviors of individuals and their subjective internal experiences (Cloninger, 1987; Cloninger, Przybeck, Svrakic, and Wetzel, 1994).

Students are influenced not only by the level of knowledge of teachers, but also by their personality, attitudes, behaviors, interests, needs, values, and similar characteristics (Bektas, 2012). In this context, this study investigated the relationship between the communication skills of pre-service teachers and their temperament and character, as well as the contribution/effect of temperament and character traits in predicting the communication skills of pre-service teachers.

Method

This study was designed according to a relational screening model. The study group consisted of a total of 325 students attending to the departments of the Mersin University Faculty of Education. Data collection was performed using a personal information form, the Communication Skills Assessment Scale (Korkut, 1996) and the Temperament and Character Inventory initially developed by Cloninger, Przybeck, Svrakic, and Wetzel(1994), and later adapted to Turkish by Köse et al. (2004).The stepwise multiple regression analysis and the Pearson's product moment correlation coefficient were used for the analysis of the study data.

Result and Discussion

Based on the analyses that were performed positive relationship was identified between the communication skills of pre-service teachers and their cooperative characteristics, and also between their communication skills and their reward dependence and persistence temperaments ($p < 0.01$). According to the results of the stepwise multiple regression analysis, the most significant communication skills predictors with regards to their contribution to the total variance were the "cooperation" and "self-directedness" character traits, and the "persistence" and "reward dependence" temperament traits.

Cooperation was one of the character traits that served to predict the communication skills of the pre-service teachers. Individuals with high cooperation are described as those who enjoy working at the service of others; who endeavor to cooperate with others whenever possible; and who are empathic, tolerant, compassionate, supportive, fair, and principled in their disposition towards others. To develop compatible and balanced relationships with others, these individuals willingly assume active roles in teamwork activities and social groups (Arkar, 2005).Therefore, individuals displaying a high level of cooperation as a character trait can be expected to have stronger social relationships; while individuals displaying a low level of cooperation as a character trait can become isolated. Observations made regarding the self-directedness communication skill predictor during this study were parallel to the study findings described in the literature (Tezer and Arkar, 2013). Tezer and Arkar (2013) identified a positive correlation between self-directedness and the extent of an individual's social support and social network. In this context, it can be expected that individuals with high communication skills to have wider social networks. The current study results regarding the self-directedness character trait were also parallel to the existing literature in this respect.

Another finding observed in the present study was that the effect of the reward dependence temperament trait in predicting the communication skills of the pre-service teachers was in parallel with the literature (Tezer and Arkar, 2013).Tezer and Arkar (2013) reported a negative and significant relationship between reward dependence and isolation. In this context, individuals with high reward dependence can establish warmer social relationships, and also display greater awareness towards cues that allow them to better understand the feelings of others. Similarly, it can be expected for individuals with the reward dependence temperament trait to display higher levels of empathy. Finally, the observation revealed that persistence is a predictor of communication skills; however, this finding contradicted the current literature (Levent, 2011; Tezer and Arkar, 2013).In a study conducted on elementary teachers, Levent (2011) identified a positive relationship between the empathy sub-dimension of communication skills and the persistence character trait. On the other hand, in the study of Tezer and Arkar

(2013), they reported a lack of any significant relationship between the persistence character trait and negative social relationships, social support and social network. Celikten, Sanal, and Yeni (2005) have listed patience, perseverance in face of difficult events/situations, and the ability to control one's own emotions as traits that are necessary for effective teaching. These traits are also important for effective communication. If individuals unintentionally interrupt others while they are speaking, this can eventually lead to difficulties and conflicts during communication. In this context, the persistence character trait among pre-service teachers can be considered as one of the important factors for effective communication.

All of these findings indicate that temperament and character traits both play an important role in the communication skills of pre-service teachers. However, these results that illustrate the relationship between communication skills and the temperament and character traits are limited only to the selected pre-service teachers. Further studies should be conducted on different groups in order to obtain more generalizable findings.